

Conversant amb David Rosenfeld¹

– David Rosenfeld –

Psiquiatra. Psicoanalista. Professor consultor a la Facultat de Medicina de la Universitat de Buenos Aires (Departament de Salut Mental i Psiquiatria). Analista didacta de l'Associació Psicoanalítica de Buenos Aires. Buenos Aires (Argentina)

– Josep Mª Brun –

Psicòleg Clínic. Psicoterapeuta. Director de la Revista *eipea*. Sabadell

En algun racó de la ment hi ha una persona sana amagada.

Sigmund Freud

Em vaig posar en contacte per primera vegada amb en David Rosenfeld el setembre de 2023 per convidar-lo a col·laborar a la nostra revista. Em va contestar amb l'amabilitat que l'ha caracteritzat en tots els nostres intercanvis posteriors, em va advertir que tenia un llibre i alguna entrevista per aparèixer i que la participació hauria de tenir en compte aquests drets d'autor, però que consideraria amb interès la meua proposta. Vam quedar en explorar la manera de concretar aquesta col·laboració. Més endavant, em va plantejar que podíem fer algun tipus d'entrevista i em va suggerir que les preguntes versessin sobre un llibre seu publicat en anglès i que aviat seria traduït al castellà en què, em deia, demostrava que l'autisme es podia guarir.

Vaig adquirir el llibre del qual el Dr. Rosenfeld em parlava, *The creation of the self and language. Primitive Sensory Relations of the Child with the Outside World*, que portava annex un CD amb una filmació sobre el tractament que va realitzar amb un nen autista, el Benjamín. Per sorpresa meua, el llibre estava prologat per la Maria

Rhode, un altre exemple de cortesia i afabilitat afegida a la saviesa professional. Vaig escriure al Dr. Rosenfeld sobre la coincidència que la Maria Rhode participaria en el nostre proper número de la Revista *eipea*. Tots dos es coneixien molt bé després de temps de treball conjunt i col·laboració a la clínica Tavistock, a Londres. El mateix David Rosenfeld, a l'entrevista concedida a Ester Palerm (2024), expressa que va ser important per a ell conèixer la Maria Rhode i les seves teories sobre les primeres etapes del desenvolupament de la ment. *A més, el seu estímul personal va ser molt valuós per a mi*, afegeix. D'altra banda, la Dra. Rhode em va assegurar que qualsevol feina que vingués d'en David Rosenfeld seria, textualment, *fascinating*.

El 16 de maig del 2024 es va presentar la traducció del llibre al castellà (*Tratamiento psicoanalítico de un niño autista. Creación del self y del lenguaje*) a Barcelona, en un format híbrid, presencial i telemàtic. En David Rosenfeld va participar des de Buenos Aires. L'Elena Fieschi es va encarregar de moderar l'acte celebrat a la Societat

de Psicoanàlisi on van intervenir l'Antonio Pérez Sánchez, autor de l'epíleg, i en Henry Odell, editor del llibre a la seva Editorial Xoroi. Editorial inevitablement lligada en la nostra memòria a la figura del Salvador Foraster, fundador de la Llibreria Xoroi a la dècada dels vuitanta del segle passat, primera especialitzada en psicoanàlisi a l'estat espanyol i durant molts anys oasi singular i punt de trobada ineludible al carrer Berlínès de Barcelona. Antonio Pérez Sánchez, en la seva al·locució, va definir David Rosenfeld com a un psicoanalista de fronteres; transversal, encara que no eclèctic. Un professional que havia begut de moltes fonts, però sobretot de les kleinianes. I va apuntar les seves dues grans aportacions a la psicoanàlisi: el concepte d'imatge temporal primitiva i la concepció de les defenses autistes com una preservació dels aspectes sans del self.

David Rosenfeld va néixer a Buenos Aires on es va formar en psiquiatria com a resident a l'Hospital Psiquiàtric. Va aconseguir una beca per estudiar a París, cosa que -en paraules seves- li va canviar la vida i on va tenir la sort de coincidir amb una

¹ Article traduït de l'original en castellà per l'Equip *eipea*.

plèiade de mestres psicoanalistes reconeguts, com Daniel Lagache, Serge Lebovici, René Diatkine, Jean Laplanche o Jean-Bertrand Pontalis, entre d'altres. També a París va poder continuar amb els seus estudis de filosofia, iniciats a l'Argentina, i assistir a classes de Jean Paul Sartre i de Claude Levi-Strauss o escoltar a Simone de Beauvoir. Va combinar més tard seminaris psicoanalítics a Buenos Aires amb estades mensuals a Londres durant quinze anys, per formar part de seminaris al grup lligat a Melanie Klein i ser supervisat per figures com Wilfred R. Bion, Esther Bick o Frances Tustin alhora que va coincidir amb Maria Rhode, com esmentàvem, o Anne Alvarez.

Amb posterioritat, va viure i estudiar a Nova York on va poder contactar amb els seus admirats Otto Kernberg, Harold Searles i Bryce Boyer i dialogar de manera freqüent amb Margaret Mahler. David Rosenfeld, amic i col·lega també de Júlia Coromines, a qui qualifica com a *companya de ruta*, va ser vicepresident de l'Associació Psicoanalítica Internacional (API) i actualment és professor consultor a la Facultat de Medicina, Departament de Salut Mental i Psiquiatria de la Universitat de Buenos Aires. Exerceix com a psicoanalista didacta de l'Associació Psicoanalítica de Buenos Aires. A la seva obra publicada, destaquen: *Lo Psíquico. Aspectos de la Personalidad y El alma, la mente y el psicoanalista*.

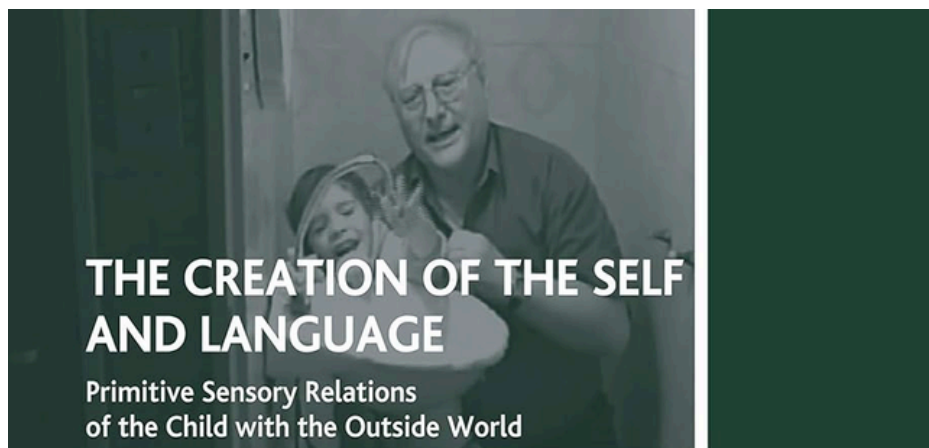
Entre les seves moltes distincions internacionals, citarem el Premi President Jefferson de la Universitat de Virgínia per èxits excepcionals en el camp de la psicoanàlisi (1993); el Premi Mary S. Sigourney, per la seva destacada contribució a la psicoanàlisi (1996) o el Premi Hayman, atorgat al millor treball al Congrés Internacional Psicoanalític de Berlín (2007). També ha estat guardonat amb el Premi The Berkeley Boyer House Foundation, en reconeixement a les aportacions en la investigació i publicació de llibres sobre pacients severament pertorbats i amb el Premi Júlia Coromines de la Societat Espanyola de Psicoanàlisi (SEP) al treball *Primer any de vida i memòria*, el novembre del 2022.

És difícil no quedar admirats i aclaparats (i, certament, una mica envejosos. Enveja de la sana, però enveja fet i fet) pel seu currí-

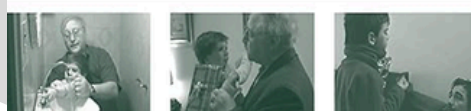
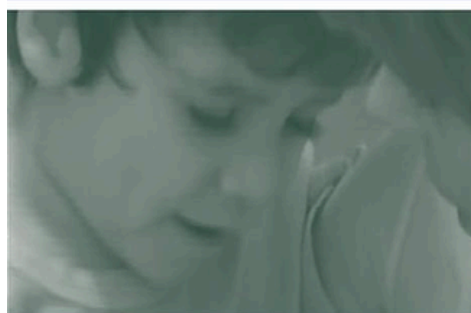
culum vital i per la fornada de relacions, però David Rosenfeld ens transmet també altres aprenentatges determinants en la seva vida, allunyats de la pompositat de noms tan rellevants. I els connecta a la seva infància i a un fet al qual dona molta transcendència: el seu trasllat a un poblet aïllat de la Serralada dels Andes. Va haver d'aprendre un idioma diferent -el maputxe- d'aquells que coneixia i feia servir: l'alemany parlat pels seus avis i el castellà

de Buenos Aires, barreja de castellà i italià, afirma. Però, sobretot -expressa amb convicció- va haver de viure situacions molt diferents, *he vist coses molt rares*. Aquest acceptar les coses rares, aprendre de les coses rares de la vida l'ha portat a la necessitat d'escoltar el nen que porto a dins, a combinar la curiositat i el sentit comú en els llargs anys de vida professional.

Hem pogut llegir entrevistes de qualitat rea-

David Rosenfeld
Foreword by Maria Rhode

ROUTLEDGE

litzades a David Rosenfeld en els darrers anys. Per citar-ne algunes, la de la Revista Temes de Psicoanàlisi (2018), la de Teresa Ferret per a la mateixa revista (2022) o la d'Ester Palerm per a l'edició de la versió castellana del recent llibre publicat (2024). Les entrevistes recents, la presentació del llibre, el mateix llibre i els intercanvis que realitzem amb ell s'entrellacen amalgamats, resultant difícil distingir què es va dir en quina ocasió, però conformant una constant en les idees i en la seva actitud davant de la patologia mental i, en concret, davant de l'autisme. Li explico al Dr. Rosenfeld que al número 6 de la Revista *eipea* (2019) havíem plantejat la següent pregunta/repte a una sèrie de professionals especialistes en autisme: *Què defineix estructuralment l'autisme en un màxim de dues-centes paraules?* I li trasllado aquesta pregunta. La primera resposta és directa: *Avui crec, aquest any 2024, que l'autisme infantil és un mecanisme de defensa. L'infant es refugia en al·lucinar contactes de la primera infància.*

David Rosenfeld ens puntualitza que el llibre és una nova versió dels seus models i teories sobre l'autisme i és taxatiu a l'hora de remarcar allò que considera bàsic: *L'infant autista es comunica sempre i ho fa a través d'al·lucinacions sensorials, que són el primer mecanisme psíquic. L'infant autista té al·lucinacions en silenci. Quan pot arribar a parlar, pot mostrar els seus deliris. Tots els infants autistes tenen al·lucinacions sensorials a la mínima separació i les tenen en silenci. L'al·lucinació és el primer mecanisme psicològic, és a dir, la primera comunicació, insisteixo.* I ens sembla fonamental en la seva teoria quan explica al seu llibre la comprensió de l'encapsulament autístic com a una via per aconseguir la preservació dels vincles sans de la primera infància. M'explica: *El que sí que porta l'infant i falta investigar més és la hipersensibilitat al mínim abandonament o separació. Això ens ho porta l'infant autista: que cada separació és viscuda com la fi del món.*

La verbalització del que fa l'infant és molt present en el tractament de l'autisme i això ens porta a recordar també la tècnica desenvolupada per la Júlia Coromines per al tractament d'infants amb trastorns de l'espectre autista anomenada Esquema Psicopedagògic. David Rosenfeld afirma que

l'espai psíquic es construeix amb símbols verbals. Creant els símbols es crea la ment i l'estructura del psiquisme. S'han de posar símbols verbals a allò que toca i amb allò que ell juga des d'allò sensorial. La idea bàsica és intentar que allò sensorial passi a un nivell verbal i aquesta és la creació del símbol. Així es crea l'espai psíquic i la ment. Davant la presència de persones amb autisme greu, li comento, més d'una vegada ens preguntem si la millor resposta no és un silenci o fins a quin punt la paraula no pot resultar intrusiva, innecessària o contraproduent. La seva resposta és contundent: *La meua experiència em va ensenyar que no. El llenguatge o el crear el llenguatge no és intrusiu.*

Li explico al David Rosenfeld que el vídeo del procés del Benjamín ens mostra no només una tècnica, sinó també (i, al meu entendre, sobretot) una actitud davant del nen i el seu autisme. Es tracta d'una actitud que transmet esperança, confiança, il·lusió, que transmet una cosa saludablement lleugera, *anti-catastròfica*, transmet salut mental... em preguntava com definir-ho i m'ajudava recordar les seves paraules de que tot episodi psicòtic és en principi transitori. *Primer cal pensar que tot pacient és analitzable i curable.* I em semblava trobar en aquesta idea la clau de l'actitud que sentia que transmetia. Això contrastava amb la total absència de qualsevol esperança de salvació a la família i al subjecte, fruit dels repetits diagnòstics anteriors. *A mi sempre em va guiar l'actitud dels meus mestres donant a entendre que és possible la transferència en pacients psicòtics, que és possible treballar, millorar i curar un infant autista,* respon Rosenfeld sobre això. Apel·la a aquests mestres que li van ensenyar que *tot episodi psicòtic pot ser transitori.* Tot seguit, cita en anglès i en castellà la frase de Freud que obre l'article. Quan apunto si això és aplicable a tots els autismes, David Rosenfeld respon franc: *No sé bé què és 'Tots els autismes'. Sí que es cura l'autisme d'origen psicogen.*

I això connecta amb la seva indignació respecte a les nosografies actuals i que apareix davant la pregunta de quin creu ell que ha de ser el camí a seguir per la psicoanàlisi en el futur: *Enfrontar-se als qui volen guanyar diners influïnt amb la idea que tot s'ha de tractar amb medicaments,*

drogues. Hi ha tota una màfia econòmica que ens vol fer creure que en els TEA tot depèn del que és orgànic i que es cura amb medicació. Per això, afegixen a les classificacions trastorns genètics que no tenen a veure amb l'autisme infantil. Prossegueix lloant la tasca d'alguns psicoanalistes que s'enfronten i lluiten contra aquesta manipulació i destaca l'associació CIPPA (Coordinació Internacional entre Psicoterapeutes, Psicoanalistes i Membres Associats que s'ocupen de Persones amb Autisme) i, en especial, *col·legues com Geneviève Haag, Didier Houzel i Bernard Golse. A ells, la meua admiració per la seva saviesa i coratge.*

Però també apunta que les investigacions sobre l'autisme han d'encaminar-se en el futur a *ajudar en el vincle de la relació emocional del nadó amb la mare, pare o persones que el cuiden i crien*, per tal de crear un clima de seguretat emocional, amb l'ajuda de mesures polítiques i socials que ho facilitin. Remarca, alhora, la importància d'*ensenyar en tota formació psicoanalítica i de psicoteràpia el "Mètode d'observació de nadons" d'Esther Bick i esbrinar amb els neurocientífics les causes orgàniques de la hipersensibilitat als infants autistes.*

M'interessa conèixer la seva opinió sobre si, seguint la descripció de Juan Manzano sobre els tres perfils en les evolucions dels infants amb autisme (cap a la personalitat narcisista, cap a la personalitat esquizoide i cap al dèficit), l'evolució del Benjamín podria ser inclosa dins la primera. Em respon que, pel que fa al diagnòstic, *jo penso en mecanismes i intento no tancar-me en un diagnòstic*, advertint del perill de segellar el futur d'una persona amb un diagnòstic. M'explica un exemple de la seva experiència com a resident de psiquiatre a l'hospital Moyano de Buenos Aires amb un pacient adolescent diagnosticat com a esquizofrènic i conclou amb una reflexió, fruit -afirma- de la influència de Jean Paul Sartre, professor seu de filosofia a París: *Tot és transitori, movable i es modifica. I així és la Filosofia Dialèctica.*

Sartre torna a aparèixer en les seves reflexions quan parla d'enquadrament: *L'enquadrament no existeix, no és una cosa en si mateix, es va creant, opino seguint Jean Paul Sartre. Fins que el pacient no vivencia*

l'enquadrament, aquest no existeix. El que es fa al començament del tractament amb un pacient és un contracte. L'enquadrament és una creació dialèctica entre el pacient i el terapeuta. En aquest enquadrament, reconeix, ell és molt curós de no canviar mobles, llocs, pintura... durant el tractament d'infants autistes. Això em porta a preguntar-li sobre quines creu que han de ser les característiques dels cuidadors o professionals que atenen infants amb autisme, més enllà de la capacitat negativa formulada per Bion. I David Rosenfeld parla del mateix autor per respondre: L'actitud del psicoanalista davant els pacients psicòtics o violents o autistes, me la va ensenyar el Dr. Bion en una supervisió: "És com un soldat a la batalla. Mantenir-te ferm al teu lloc i a la teva funció i el teu rol i no espantar-se per les bombes". Molt gràfic!

El llibre del Dr. Rosenfeld no només és poc habitual quant a la descripció del tractament d'un nen autista des de la psicoanàlisi, sinó que a més a més aporta una filmació. M'explica que la idea li va suggerir Frances Tustin. *Si no filmes, ningú et creurà*, li va dir, *i posa el diagnòstic d'un hospital important*, li va afegir. *Li vaig demanar permís a la mare per fer unes fotos i em diu: Doctor, faci fotos, gravi. Així veuran els altres el que és tractar bé una mare i el seu fill autista i, va afegir, ens van tractar molt malament, ens van denigrar, van humiliar als hospitals. Així va ser com vam començar a filmar les primeres sessions. La secretària que filmava s'angoixava i deixava de filmar quan el nen Benjamín colpejava el cap contra la porta.* Aprofita el Dr. Rosenfeld el record d'aquelles converses amb Frances Tustin per afegir una anècdota: *Arnold, l'espòs de Frances Tustin, va fer el servei militar al costat del Dr. Bion. Arnold Tustin va ser un dels creadors del radar que va permetre a Anglaterra guanyar la batalla aèria als alemanys.*

Parlant de la família del Benjamín, David Rosenfeld no pot menys que reconèixer la mare del nen, *una meravellosa mare que mai no va creure en els diagnòstics lúgubres de cinc serveis mèdics.* Però no ho comenta tan sols com un cas aïllat, sinó des de la convicció de que *sempre cal comptar amb un familiar que ajudi el psicoanalista i recomano, en infants amb mecanismes autistes,*

sempre amb la família dins la sessió. Com va dir el psicoanalista Dr. Winnicott: "Does not exist the baby alone". No existeix el nadó sol. I afegeix el Dr. Rosenfeld: És imprescindible el tractament de la família com a grup, que és d'on sorgeix la malaltia mental del pacient. Cal una família que doni suport, com a pronòstic de bon tractament d'autisme infantil.

Donem per conlosa la conversa amb aquestes reflexions sobre la família de l'infant autista. Agraïm a David Rosenfeld la seva generositat i temps i el fet que hagi compartit des de la per ell qualificada com a *Buenos Aires Tango City* els seus missatges, els seus coneixements i la seva experiència i ens hagi permès fer-los públics a la nostra revista.